

Bilgi, İktidar ve Sanat İlişkisi Bağlamında Kurgusal Bir Karakter: Dr. Hannibal Lecter

Evren Selçuk¹

Öz

Bu makale, Thomas Harris'in film ve dizilere de uyarlanmış olan roman serisindeki Hannibal Lecter karakteri üzerinden iktidar ve bilgi ilişkisini incelemeyi amaçlamaktadır. İktidar, çoğunlukla Michel Foucault'nun çalışmalarıyla ilişkilendirilerek değerlendirilmiş, bilgi ise iktidarın yönetim stratejisi olarak ele alınmıştır. Tarih, mitoloji, sanat, tıp, dil bilimi, gastronomi, psikoloji ve edebiyat gibi birçok alanda oldukça yetkin, zekâsı ve manipülatif doğası sayesinde çevresindeki insanlar üzerinde tahakküm kurabilme ve yönlendirme hususlarında da oldukça yetenekli olan Hannibal Lecter, iktidar yapılarının nasıl işlediğini somutlaştırabilmek amacıyla bir metafor olarak görülmüş, bu yapıların bilgi üretme ve bilgileri bir araya getirerek işlevsel bir mekanizma olarak kullanma stratejilerinin bir temsili olarak düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Bilgi, Manipülasyon, İktidar, Sanat, Hannibal Lecter

A Fictional Character in the Context of Knowledge, Power and Art Relations: Dr. Hannibal Lecter

Abstract

This article aims to examine the relationship between power and knowledge through the character Hannibal Lecter in Thomas Harris's novel series, which has also been adapted into films and TV series. Power has mostly been evaluated in relation to Michel Foucault's works, while knowledge has been considered as the management strategy of power. Hannibal Lecter, who is quite competent in many fields such as history, mythology, art, medicine, linguistics, gastronomy, psychology and literature, and who is also quite talented in dominating and directing the people around him thanks to his intelligence and manipulative nature, has been seen as a metaphor in order to concretize how power structures operate, and has been considered as a representation of the strategies of these structures to produce knowledge and to use knowledge as a functional mechanism by bringing it together.

Keywords: Knowledge, Manipulation, Power, Art, Hannibal Lecter

¹ Doç., Düzce Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Heykel Bölümü, ORCID NO: 0000-0001-9205-2980, evrenselcuk82@gmail.com

Bu makalenin genel konusu Michel Foucault'nun da ilişkilendirdiği *bilgi ve iktidar* kavramlarını, Thomas Harris'in romanlarında kurgusal bir karakter olarak hayat bulan *Dr. Hannibal Lecter* üzerinden yeniden düşünmektir. Bir gerilim türü olarak tanımlanan Hannibal serilerinin ve karakterinin, deneysel çözümlemelerin de yapılmaya çalışıldığı bu metinde bahsedilmeye çalışılan olguları somutlaştırabileceği düşünülmektedir. Yazı kapsamında böyle bir yansımanın figürü olarak kurgulanmaya çalışılan Hannibal örneğinin, -bilgiyi ve gücü elinde tutanların yarattığı yıkımı gösterebilecek şekilde- üzerinde çalışılmaya, okunmaya ve deşifre edilmeye değer olduğu düşünülmektedir.

Foucault'ya (2018a) göre iktidar yeri belirlenemeyen, zincir biçiminde işleyen, dolaşımda olan, birilerinin elinde olmayan bir formdadır ve zenginlik ya da mal gibi sahiplenilecek bir yapıda değildir (s. 43). Bu tanım, insanlık tarihinin çeşitli iktidar biçimlerini açıklar niteliktedir. Foucault'nun çalışmalarının yoğunlaştığı iktidar kavramı bilgiyle ilişkilidir. Onun kendine özgü terminolojisinin en önemli kavramlarından biri olan *bilgi* (Fr. *savoir*), her tür bilgiyi içinde barındıracak şekilde geniş ve derindir (Urhan, 2016, s. 8). Bilginin bir iktidar rejimi ürettiği ve iktidarın bilgiyi bir manipülasyon aracı olarak kullandığı söylenebilir. Tabii burada bilgiyi katıksız bilimsel bilgiler silsileleri olarak algılamamak gerekir. İktidar bilgiyi, ideolojisini destekleyen meşruiyetler olarak kullanır ve sonuç olarak kendi hakikat rejimini yaratır. Foucault'nun (2016) da ifade ettiği gibi bilgi, öznenin söyleminde ilişkili bulunduğu nesnelere söz etmek için pozisyon alabildiği alandır ve söylem tarafından gösterilmiş kullanım ve uyum olanaklarıyla tanımlanır (s. 230).

İktidarlar için toplumları, -düşünce yapılarını ve bedenleri- organize edebilmek önemlidir. Nitekim Foucault'ya (2019b) göre geniş kitleler işgücü üreten bedenlerdir (s. 63). Bedenler de ancak hem üretken beden hem de tabii kılınmış beden olduğu zaman yararlı bir güç hâline gelmektedir. İktidar genellikle bu mekanizmayı ceza ya da güç kullanmaktan ziyade bilgi ile işler hale getirir. Nitekim bu, geniş kitleler üzerinde daimî bir iktidar yaratmanın en *verimli* halidir. Örneğin Sümer inancında insanlar tanrılara hizmet etmek için yaratılmıştır. Bunu içselleştiren bir Sümerli için de hizmet etmemek düşünebileceği en son şeydir. Zira bu inanca göre tanrılar kralları yeryüzündeki temsilcileri olarak görevlendirmişlerdir ve bir Sümerlinin kralına hizmet etmesi, tanrılara da hizmet etmek, kralını öfkeli edilecek bir şey yapması tanrılara da öfkeli edilecek bir şey yapması anlamına gelirdi. Bu sayede geniş kitlelerin zihinselliğindeki bu semavi iktidar ile kralın iktidarı birbirine geçmiş; kralların, tanrılarının yeryüzündeki eli ve sesi oldukları teolojik bir bilgiye dönüşerek zihinlere kazınmış ve edebi metinler de bu ekseninde politikleşmiştir (Başat, 2006, s. 120).

Kutsal halesine ya da Kadir-i mutlak Tanrısının kudretine dair birçok alameti -sözlü, yazılı ya da görsel olarak- işaret ederek, *kadim olanın* sadece kendinde olduğunu söyleyen sonraki dönem dinlerinde de bilgi, topluluklar üzerinde oldukça güçlü etkiler yaratır. Kendinden önceki dönem bilgileriyle kıyaslandığında, güncellenmiş olan inanç yapılarının organize etme ve yönlendirme etkilerinin çok daha fazla mükemmelleştiğini görebilmek

mümkündür. İlahi bir kudrete sırtını dayamış olan çoğu inançta, dünyaya ya da öte dünyaya dair birçok şeyden bahsedilirken bilgiyi başka yerde aramanın ya da alternatif bir sorgulama yapmanın beyhudeliğinden de söz edilir. Örneğin İncil'de "Yol ve hakikat ve hayat benim; ben vasıta olmadıkça, Babaya kimse gelmez" (Yuhanna 14:6) gibi söylemler aracılığıyla, tek doğru bilgi kaynağı olarak Tanrı'ya, dolayısıyla da İsa'ya işaret edilir. Ayrıca söylemler buyruk niteliği taşıdığı için inançlar üzerinden bilinçaltına ve hatta tüm bireysel hayata derin müdahalelerde bulunularak bireyin kendini şekillendirmesi istenir.

İlahi bilgisini, yüceliğini ya da kudretini muazzam kalıcılığa sahip olan özel renk pigmentleriyle hazırlanmış bir tavan resmi aracılığıyla ya da asırlar boyu her türlü olumsuz koşula dayanabilme özelliğine sahip olan bir mermer blok üzerinde, kusursuz bir işçilikle yontulmuş figüratif bir heykel tasviriyle veya içinde yürüyenin nefesini keserken bir taraftan da insanın ölümlü ve aciz olduğunu kulağa defalarca fısıldayan ihtişamlı mimari yapılarla gösteren, bu sayede etkisini, yüceliğini ya da kudretini çağlar boyu idame ettirebilen, böylece sayısı milyonları bulan kitleleri -bir şekilde- organize etmeyi başaran Hıristiyanlık gibi bilgi gelenekleri, -aynı zamanda yazılı metinler olarak da ortaya çıktıkları için- dolaşıma sürekli olarak dâhil olabilmiş ve kudretlerini bu sayede perçinleyerek daha geniş alanlara yayılabilmişlerdir. Tam da bu sayede mevcudiyetlerinin buharlaşmasına izin vermeyerek kalıcı bir devamlılık yaratmışlardır. Bu sebeple çok eski topluluklarda dahi, coğrafi konum, yeraltı ve yerüstü kaynakları, zengin bitki örtüsü, çevik ve kaslı anatomisi olan bir erkek nüfusu ya da verimli doğurganlık düzeyine sahip bir kadın nüfusu gibi olumlu ya da olumsuz olarak sayılabilecek birçok avantaj ya da dezavantajın yanında bilginin çok daha büyük bir önem arz ettiği tahmin edilebilir. Dolayısıyla gücün varlığı ve devamlılığı hususunda -bir bilgi olarak- görsel ve yazılı kaynakların bir tesadüf ya da sadece bir yöntem değil, bir zorunluluk olduğu da söylenebilir. Yazının kullanıldığı ilk işleri düşündüğümüzde, yazının, en başta iktidarlarla bağıntılı olduğu açıkça gözükür. Kayıtlar, kataloglar, sayımlar, kanunlar ve yönetmelikler için kullanılmıştır; her durumda, amaç ister mülkiyetin ister insanların kontrolü olsun, yazı, bazı insanların dünya servetleri ve diğer insanlar üzerinde uyguladıkları gücün bir kanıtıdır (Strauss, 2016, s. 103). Sonuç olarak bilgiyi elde tutmak iktidarı, bilginin korunumu, güncellenmesi ve depolanması da bu iktidarın devamlılığını sağlamaktadır. Sadece dinlerde değil; mitolojide, matematikte, felsefede, zirai bilimlerde, ekonomide veya siyasette de yazılı ve görsel metinler devamlılığı sağlar.

Zaman geçtikçe ivmelenerek ilerleme kat eden insanlık tarihinin tanrılar ya da savaş siyasetleri konularındaki bilgilerinden daha öte, başka birçok konuda biriken bilgi sermayesindeki muazzam artış, bu bilgileri bir ölümlünün fani bedeninde, mermer bir blokta, görkemli bir mimaride saklamanın yaratacağı problemlere alternatif olarak geliştirilmiş olan geleneksel yazılı depolama yöntemlerinin dahi yetersiz kalmasına ve çok kıymetli olan bu bilgilerin depolanması için alternatif alanların yaratılmasına neden olmuştur. Nitekim kraliyet arşivleri veya ihtişamlı kütüphaneler gibi alanlarda bir araya getirilerek toparlanmaya çalışılsa da zamanla bir çığ gibi büyüyen ve karmaşıklaşan bu bilgileri depolamak başlı başına bir sorun hâline gelmiştir. Bu sebeple bu kaynakları daha rafine ve yoğunlaştırılmış hâle getirecek şifreleme, kodlama ya da depolama stratejilerinin

yaratılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Zira çok karmaşık sesleri içeren bir bestenin, sosyal hayatta anlaşmak için kullanılan günlük konuşma diline uyarlanmaya çalışılarak depolanması, pratik ve işlevsel olarak kullanılması oldukça sorunlu olacağından, bu besteleri kodlamak için bir nota düzeni oluşturulmuş ve bir müzik terminolojisi yaratılmıştır. Aynı şekilde karmaşık fizik, kimya ya da matematik gibi disiplinlerin kural ve formülleri de buna benzer bir dil yaratma zorunluluğu ile ortaya çıkmıştır. Ayrıca kadim dinlerin *her şeye mazhar olma* düşüncesinin epeyce uzağında bir fikriyatla, özellikle Batı'da, Avrupa'da tezahür eden modern bilimin *bilinmeyen daha başka birçok şey olabilir* desturu ve ihtimalini göz önünde bulundurarak akıl yürütebilen karakteri onu kendinden önceki tüm geleneklerden daha dinamik, esnek ve sorgulayıcı kılarken, dünyanın nasıl işlediğini anlamak ve yeni teknolojiler geliştirmek konusundaki kapasitesini de arttırmaya sevk etmiştir (Harari, 2017, s. 253).

İnsanlık tarihinin devam eden süreciyle beraber hızını kat be kat arttıran mekanik sanayinin gelişimiyle yakalanan ivme, dijital teknolojilerin de boy göstermesiyle gözle görülemeyecek bir hıza ulaşmış; -kıyılarda, kuyularda, kasalarda, kafalarda, müzelerde, kütüphanelerde ya da kraliyet arşivlerinde- fiziksel olarak saklanan bilgilerin formüllere indirgenerek rafine edilmesinden ya da çeşitli kodlama yöntemleriyle konsantre hâle getirilmesinden öte sanal olarak da depolanabilmesini sağlamıştır. Bu sayede bilginin aktarımı ve korunumu da kolaylaşmıştır. Nitekim bir kraliyet arşivini ya da kutsal bir emaneti düşman elinden çok sayıda güvenlik tedbiri ya da gizli muhafaza yöntemleriyle korumak mümkün olsa da deprem, sel, yangın gibi beklenmedik felaketlere karşı korumak oldukça güçtür.

Bugünlerde internet gibi sanal bir bilgi deposunun gündelik hayatın içine girmesiyle beraber bilgiye erişimde büyük bir hız kazanılmıştır. Böylelikle fiziksel depolamaya duyulan zorunluluk ortadan kalkarken, bilgiyi bir kargaşaya mahal vermeden yönetme gücü kazanılmıştır. Hazine olarak değerlendirilebilecek olan diğer pek çok kıymetli kaynak gibi, sanal olan bu enformasyon hazinesi de -her zaman olduğu gibi- onu yaratan ve elinde tutan *kudretliler* tarafından korunup kollanmakta ve gerektiği şekillerde ve dozajlarda insanlığın geri kalanıyla paylaşılmaktadır. Paylaşılan bu bilgi -tam da tasarlandığı gibi- dönüp dolaşır, -ukala bir çeviklikle tıkr tıkr işleyen saatine bakış atarak sandalyesinde oturan ve elinde tuttuğu kızarmış ekmeğin soğumayacağından emin bir soğukkanlılıkla bekleyen baskın otoritenin- iktidar ekmeğinin yağlanmasını ve kudretinin perçinlenmesini sağlamaktadır. Yayılımcı ideolojilerin sistematik bir uzantısı olan ve emperyalist ihtiraslara tutulan iktidar sevdalısı insanlığın bugünlerde sahip olduğu güdülerin, atalarından kalan gen miraslarıyla yoğrulduğunu söylemek bir kehanet olmayacaktır. Bunun yanında, binlerce yıllık tarihinin kati ideolojik buyruklarıyla durmadan şekillenenler de geçmişten bugüne, bilgi sermayesini arttıran iktidarlar elinde organize olabilmeye mekanizmalarını ve de itaatkâr olmayı içselleştirmiş olabilir.

İster politik ister eğitici, isterse kültürel içerikli olsun sonuçta niyet anlam ileterek kitleleri anlamın egemenliği altında tutmaktır (Baudrillard, 2013, s.17). Dolayısıyla bilginin belli merkezlerde toplanması, elinde tutana muazzam bir güç sağlamanın yanında, istenildiği

şekillerde servis edilebilmesi ya da istendiği zaman istenildiği şekilde eğilip bükülebilmesi durumunu da yaratmıştır. Bilgiyi elinde tutanlar, geçmiş tecrübelerinden de çok iyi bildikleri kadarıyla, yeri geldiğinde ya da gerekli gördüklerinde –tıpkı Sümer krallarının yaptığı gibi- bilgiyi deformasyona uğratarak belleklerde bilgi yanılması yaratabilecek bir güce sahip olduklarının farkındadırlar. Nitekim Foucault'nun (2016) da dediği gibi bilgi sadece kanıtlamaların içinde değil; düşüncelerin, kurumsal yönetmeliklerin, siyasi kararların, yalanların ve anlatıların içinde de bulunur (s. 232). Dolayısıyla yaşanan öyle katmanlı bir yanılma ve hatta öylesi bir yıkım olabilir ki, yıkıma uğrayan ne yaşadığının farkına bile varmayabilir. Çoğu zaman anlaşılmaz bir minnettarlıkla ve hâlimden memnun bir sermestlikle oradan oraya gezinir. Tüm bunlar yamyamlık raddesinde bir iştahın göstergesidir. Antropolojik olarak aynı türdeki canlılardan birinin, bir diğerini yemesi yamyamlık anlamına gelse de insanın soğukkanlılıkla, kurnazca ve güç ihtiraslarıyla yürüttüğü sindirme ve tahakküm kurma iştahı, ihtiva ettiği göstergesel boyutlarla yine yamyamlığa işaret eder. Claude Lévi-Strauss (2014) insan iktidarının yarattığı yıkımı diğer türler üzerinden anlamaya çalışırken Auguste Comte'un hayvan kategorizasyonuna da dikkat çeker (s. 142). Comte'un tanımlamasıyla insan, binlerce yıldır baktığı, sığır, domuz, koyun ve kümes hayvanları gibi türleri o kadar derinlemesine dönüştürmüştür ki artık bunlara hayvan bile denilemez. Comte'a göre artık onlar, insanın kendi varlığını sürdürmesi için gerekli organik bileşiklerin hazırlandığı "beslenme laboratuvarları"dır. Bu açıdan bakıldığında yamyamlık türler arasında dahi gerçekleşebilir hale gelir ve yamyamlık siyasi de olabilir (Levi-Strauss, 2014, s. 142).

Yazının çıkış noktası da budur. Metin akışı süresince yamyamlık raddesinde bir iştahla yaratılan insan iktidarının yıkımına ve yıkımın -bir şekilde- kabulüne odaklanılmaya çalışılmıştır. Yazının temellendiği örneklem alanı ise Thomas Harris'in -daha sonra film ve dizilerle de izleyicilerin karşısına çıkacak olan- dört kitaptan oluşan serisinde bir yamyam olarak da tanımlanan Hannibal Lecter karakterinden hareketle, iktidarın bilgiyle olan ilişkisidir. Hannibal'ı bilgi ve iktidar ilişkisindeki yarıkları görünür kılan ve bu kurgusal karakter üzerinden iktidar mekanizmasına somutluk kazandıran bir bakışla okumak mümkündür. Zira iktidarın bilgi üretimiyle tahakküm ve baskı altına alma eğiliminin bir yansıması olarak Hannibal'ın da etkili bir hakikat alanı yaratarak çevresini kontrol ettiği ve yönettiği söylenebilir.

Yamyamlık İktidarı

Hannibal Lecter, 1940 doğumlu Amerikalı bir yazar ve senarist olan Thomas Harris'in yarattığı kurgusal bir roman karakteridir. Hannibal'ın ilk ortaya çıkışı 1975 tarihinde *Hannibal Doğuyor* adlı gerilim romanıyla olur. Akabinde Harris, 1991 yılında *Kuzuların Sessizliği*'ni, 1999 yılında *Hannibal*'ı ve 2000 yılında da *Kızıl Ejder*'i yazar. Kronolojik olmayan bir sıralamayla sinemaya uyarlanan bu roman serisi Hannibal karakterinin ününü zirveye çıkartır. Beyaz perde için, Yönetmenliğini Jonathan Demme'nin üstlendiği 1991 yapımı *Kuzuların Sessizliği*, Ridley Scott'ın yönetmenliğini üstlendiği *Hannibal* (2001), *Kuzuların Sessizliği* filminden daha önceki bir zamanı konu alan, Brett Ratner'ın yönetmenliğindeki *Kızıl Ejder* (2002) ve Hannibal karakterinin çocukluk ve gençlik

dönemlerini odağına alan Peter Webber imzalı *Hannibal Doğuyor* (2007) filmleri vizyona girer.

Hannibal Doğuyor'da (Webber, 2007) zengin ve aristokrat bir soydan gelen Lecter ailesinin, II. Dünya Savaşı sırasında -daha güvende olabilmek için- ava çıktıkları zaman kullandıkları ormandaki evlerine sığındıkları görülür (Görsel 1). Bu sırada çetin bir kış hüküm sürmektedir. Lecterlar'ın evlerinin önünde bir Sovyet tankı su almak için durur. Tanktaki askerler, çocuklar dışında herkesin kulübeden dışarı çıkması için uyarı yaparlar. O sırada tank, bir Alman uçağı tarafından fark edilir. Böylelikle Lecterlar'ın ormandaki kulübelerinin önünde sıcak bir çatışma cereyan etmeye başlar. Sekiz yaşındaki Hannibal ve altı yaşındaki kız kardeşi Mischa dışında herkes mermi yağmuru ve patlamalar arasında kalarak onların gözleri önünde ölüp gider.

Milano'yu yüzyıllarca yöneten Visconti ve Sforza ailelerinin soyundan gelen annesi Madame Simonetta Sforza-Lecter, Litvanya Soyluları'ndan olan babası Kont Lecter, öğretmenleri, bakıcıları, aile hizmetlileri, atları ve diğer hayvanları... Herkes ölür. Savaşın harareti devam ederken *Hiwi* adı verilen ve Nazilere yaranmaya çalışan bir grup Litvanyalı asker, tüm ailesi yok olan Hannibal ve kardeşi Mischa'nın çaresizce beklemekte oldukları evlerine sığınır. Evde yiyecek bir şey yoktur. Bir zaman sonra Hiwiler açıklarını gidermenin dehşet verici bir yolu olarak, Hannibal Lecter'ın kız kardeşi Mischa'yı yerler (Görsel 2). Savaş ortamında -soğuktan ve açlıktan hasta düşen- Mischa'nın bir yemek öğünü olması, Hiwilerin nazarında rasyonelleşmiş ve meşru hale gelmiştir. Hafızasının ve konuşma yeteneğinin kaybolmasına neden olan ve zamanla kurbanlarının etini soğukkanlılıkla yiyebilecek kadar dehşet bir kırılmanın sebebi olan bu trajik ölüm; Hannibal'ı bir yamyama dönüştürecek ve birçok bakımdan da neredeyse mükemmelleştirecektir.

Görsel 1. Peter Webber, *Hannibal Doğuyor*, Hannibal ve kız kardeşi Mischa oyun oynarlarken, 01" 27', (Webber, 2007)

Görsel 2. Peter Webber, *Hannibal Doğuyor*, Hiwilerin lideri Vladis Grutas ve Misha karakterlerinin karşılaşmaları, 56" 50', (Webber, 2007)

Üzerlerine karabasanlar çökmeden önce iyi bir çocukluk geçirmiş ve oldukça iyi yetiştirilmiş olan Hannibal entelektüel biridir. Tıp okuluna kabul edilen en genç öğrencilerden biri olan ve romanın karakter gelişim akışında bir psikiyatri doktoru da olacak olan Hannibal resim, fizik, kimya, matematik, müzik, bilim, sanat, gastronomi, felsefe, uzak doğu dövüş sanatları, mitoloji, dinler tarihi, kültür ve savaş tarihi gibi konularda neredeyse uzmanlaşmıştır. Nitekim bunlar, babasıyla yaptığı analitik sohbetlerle, küçükken aldığı matematik ve fizik dersleriyle, bitki bilimine olan tutkusuyla, annesinin çok iyi derecede piyano çalabiliyor olmasıyla, kahyalarının ve mutfaktaki aşçıların yemeklerle ilgili verdikleri incelikli bilgi ve tekniklerle, savaştan ve Mischa'dan sonra sığındığı amcası Robert Lecter'ın, Hiroşima savaşında dünyası dağılan eşi Masamune Murasaki'den öğrendiği alternatif müzik bilgileri, Japon kültürü ve uzak doğu dövüş teknikleriyle, tüm bu insan çeşitliliğinden öğrendiği farklı dünya dilleriyle ve en çok da bilmeye olan açlığıyla şekillenmiştir (Görsel 3). Birçok alanda uzmanlık derecesinde yetkinliğe sahip olan Hannibal, Mischa'sının intikamını almak ve adaleti yerine getirmek için bir düsturla yola çıkmış, acı içinde ve sabırla beklediği yıllardan sonra, alçak Hiwi sürüsünü teker teker yakalamış, kendi mahkemesinde yargılamış ve hepsini sofistike şekillerde birer yemek öğününe dönüştürerek infazlarını uygulamıştır.

Görsel 3. Peter Webber, *Hannibal Doğuyor*, Lecter'ın Leydi Murasaki'ye saygısızlık eden kasap Paul Momund'ın kellesini bir armağan olarak tepside sunduğu sahne, 43'' 52', (Webber, 2007)

Görsel 4. Jonathan Demme, *Kuzuların Sessizliği*, Dr. Lecter'dan yardım istemek için hücre ziyaretine giden Ajan Starling'in ilk karşılaşma anı, 19'' 05', (Demme, 1991)

Hiwiler'i kendi mahkemesinde yargılayan Hannibal, *Kuzuların Sessizliği* adlı roman ve film serisinde Baltimore Devlet Hastanesi'nin Kriminal Delilik Bölümündeki üst düzey güvenlikli bir hücrede izleyici ve okuyucunun karşısına çıkar (Görsel 4). İşlediği cinayetler sonrasında Hannibal insanların dünyasından izole hâldedir. Mischa'nın intikamını alarak inanç ve idealini yerine getirmiş olsa da yarattığı iktidarını yaşatma tutkusu sönümlenmemiş, içinde bulunduğu hücrede daha da alevlenmiştir.

Sahip olduğu güç yapabildiklerinin kaynağıdır ve kaynağı beslemek niyetindedir. James Burnham 1943 tarihli *The Machiavellians* adlı kitabında İtalyan düşünür Machiavelli'nin de düşünceleri üzerinden, güç elde etmek ve gücü korumak için *virtù* adı verilen bir özelliğe sahip olmak gerekliliğine işaret eder. *Virtù*, hırs, azim, güç istenci ve zorluklar karşısında direnme yeteneği gibi özellikler içerir. Ayrıca gücün din, bilim, teknoloji gibi birçok önemli olgunun kontrolüyle elde edilebileceğini ve korunabileceğini de savunur (Burnham, 1943, s. 66). Hannibal da azimli ve üretkendir. Hüccresinde makaleler okumakta, çeşitli yazıları saygın yerlerde yayımlanmakta ve hatta bu yazılar

Görsel 5. Jonathan Demme, *Kuzuların Sessizliği*, Hannibal'ın hüccresindeki duvarda bulunan desenlerden, 14" 42', (Demme, 1991)

aracılığıyla alanında otorite sayılabilecek türden kişileri küçük düşürerek (ki bu onun için bir çeşit münazara anlamına da gelir) eğlenmektedir. Sanat hüccresinde dahi vazgeçilmezdir. Hebert Marcuse (1986) bir makine çarkına dönüşen sanatın her yerde bulunabilme nedenini, otoritenin kendi öz estetiğine hizmet edişiyile ilişkilendirir (s. 58). Sanat aracılığıyla iktidarını şekillendiren Dr. Lecter'ın da, -kafesteyken dahi- bu sebeple, durmadan ürettiği düşünülebilir. Büyük bir tutkuyla klasik müzikle ve sanat tarihiyle ilgilenmekte, görüp etkilendiği manzaraları desen etütleriyle somut hâle getirmekte, özellikle anatomi ve yüz ifadeleri gibi insan bedenini odağına alan figüratif çizimler yapmaktadır. Lecter'ın, kitap ve film serilerinin tamamına yayılan figüratif resim anlayışı, Foucault'nun figüratif resim bakışını adeta tasdik eder niteliktedir. Aytimur'a (2024) göre Foucault'nun bakışıyla sanat, belirli bir dönemdeki bilgi yapılarını ve epistemolojik koşulları yansıtan bir araç olarak işlev görür (s. 292). Bu bakış, kudretini -bir bilgi alanı olarak- sanat aracılığıyla da perçinleyen inanç sistemlerinin ideolojisine de göndermede bulunur. Soussloff'a (2018) göre Foucault'nun figüratif resimlere odaklanma nedeni, resimlerin bilgi olarak işlev görmesidir. Nitekim figüratif resim ve ona eşlik eden mimetik realizm, izleyici üzerinde ikna edici bir etki yaratır ve bu etki onu izleyenlerin resimle özdeşleşme yetilerini harekete geçirir. Bu nedenle sanat/resim sanatı -Hannibal için de- bir bilgi alanı olarak düşünölmelidir. Nihayetiyle -sanatsal anlamda da- bilgi, iktidar rejimini destekleme potansiyeli bakımından kıymetlidir ve kendi iktidarını yaratmaya/korumaya çalışan Lecter için de -bu sebeple- önem arz eder. Anlaşılabileceği üzere Dr. Lecter, Zizek'in (2013) de bahsettiği, Kant'ın patolojik güdüler nedeniyle akli dışarıda bırakan *sıradan kötölük* ya da *radikal kötölük* olarak kategorize ettiği (açgözlölük, şehvet ve hırs gibi duyguları ihtiva eden) türden bir kötölük ihtirasına tutulmuş olan biri değildir. O, sıradan veya radikal olarak kötü olmanın ötesindedir. Kant'ın kötölük kategorilerinden biri de *seytani kötölük*tür: Patolojik güdülenmeler tarafından güdülenmeyen, sadece *kendisi için* yapılan ve böylece kötünün kendisini a priori *apatolojik* bir güdüye dönüştüren edimler...

(akt. Zizek, 2013, s. 76). Dolayısıyla akli istese de dışarıda bırakamayan bir kötülük... İşte, Dr. Hannibal Lecter'in durduğu yer tam olarak burasıdır. Hannibal'ın film, dizi ve kitap serilerinde sahip olduğu tüm yetileri hücrelerinde daha da geliştirebildiğine şahit oluruz. Hücrenin gücü, uzmanlık raddesindeki bilgisi ve yeteneğiyle, kitaplarla, konserlerle, bilimsel yayınlarla, hastalarla yaptıkları seanslar ve araştırmalarla, yemek ve şarap gibi incelikli beğenilerle geçen hayatını ve de yaradılışını esir etmeye yetmemiştir. Örneğin, *Kuzuların Sessizliği*'nde Clarice Starling'le olan ilk görüşmelerinde Ajan Starling, Lecter'in hücrelerinde, oldukça etkili ve detaylı görünen çizimlere bakarak "tüm bu ayrıntıları hafızanızdan mı yaptınız?" (Demme, 1991) diye sorar.

Dr. Lecter da içinde bulunduğu hücreye atıfta bulunarak, bir manzara yerine, elinde olan tek şeyin hafızası olduğunu söyler (Görsel 5). Elinde olan tek şeyle üretmenin arayışındadır. Dolayısıyla Dr. Lecter hücrelerinde de devam edebilmenin bir yolunu bulmuştur. Kendi sınırlarını zorlayarak gücünü koruyabildiği bu yerde, eskisinden de soğukkanlı, erdemli ve bilgedir. Tek başına kaldığı hücre onu yalnızlaştırmamış, adeta daha da tanrılaştırmıştır. Tüm incelikli zevkleri, müzik, çizim ve yemek tutkusu, akademik çalışmaları, hayatı boyunca gördükleri, okudukları ve öğrendikleri, üretimleri, anıları, hastalarıyla olan görüşmeleri, iyi ve kötü geçmişi, tutkun olduğu kitapları, tanıdığı insanların hayat hikayeleri, gerçeklikleri, güçlü ya da zayıf yanları... Harris'in de betimlediği şekilde, her şey *Zihin Sarayı*'ndadır. Bu saray, Derrida'nın (1996) *Archive Fever* adlı eserinde bahsettiği ve Yunanca arşiv anlamına gelen *arkheion*'a benzemektedir (s. 8). Yani komuta edenlerin iktidar makamına... Komuta edenler de burada *arhon* olarak nitelenir. Bir *arhon* mertebesindeki Hannibal da bilgilere, belgelere, dolayısıyla hermenötik yetkiye, bu sebeple de gerçeği eğip bükerek manipüle edebilme becerisine sahiptir. Bu sebeple saray ona parmaklıkların arkasında yaşayabilmek için yaşam enerjisi de verir ve iktidarına farklı bir boyut kazandırarak devamlılığını sağlar. Kitap ve film serilerinde defaatle betimlenen Hannibal'ın *Zihin Sarayı* devasa bir kütüphanenin kategorilere ayrılmış bölümleri gibi düzen içindedir. Her şey raf raf, sıra sıra, yerli yerindedir. Neredeyse her konuya meşruiyet kazandırabilecek titizlikle oluşturduğu sayısız arşivlere kolaylıkla buradan ulaşılabilir. İşlediği cinayetlerin aleniliğine ve profesyonel dedektifler tarafından kuşatılmasına rağmen -çoğu zaman- onları püskürtebilmeyi bu zenginlikle becerir. Herkesi manipüle edecek bir analiz yeteneği ve arşiv hazinesi vardır. Arşivlerle olan ilişkisi Foucault'un bahsettiği türdendir: *olayların ve şeylerin sürekliliklerini, paradoksal varoluşlarını belirleyen kurallar oyunudur* oynadığı (Urhan, 2016, s. 9). Herkes uykudayken *o*, bu arşivleri yaratmak ve tasnif etmek için çalışan bir tarihçi, bir arkeolog, bir dilbilimci, bir mühendistir. Yine bu bakımdan *o*, bir müzecedir. Nitekim Donald Preziosi'nin müzeyi nitelediği şekliyle "tarihsel bilginin üretilmesine, düzene sokulmasına ve meşrulaştırılmasına yarayan epistemolojik bir aygıttır" (akt. Artun, 2018, s. 141). *O*, özenle ve üstün bir gayretle edindiği -entelektüel karakterini oluşturan uzmanlık derecesindeki bilgileri -ve en ufak detayları da dahil olmak üzere, tüm yaşantısındaki olaylar örüntüsünü- depolayabilen, hücrelerinin esaretinden kurtulmak için kendi zihninde bir dünya yaratabilen amansız bir iktidardır:

Doktorun zihnindeki saray, kadim bilgelerin çok iyi bildikleri bir hatırlama sistemiydi ve birçok bilgi Vandalar kütüphaneleri yakıp yıkarken bu saraylarda saklanmıştı. Tıpkı

kadim öğretmenler gibi Dr. Lecter bu sarayda nesnelere iliştilmiş devasa malumatlar saklıyor, ama saray aynı zamanda kadim bilgelerinkinden farklı bir amaç için kullanılıyordu; doktor, bazen burada yaşıyordu. Bedeni çılgınlıkların cehennemdeki harpın telleriymişçesine demir parmaklıkları cınlattığı tehlikeli deliler koğuşundayken, o, burada, nadir parçalardan oluşan koleksiyonlar arasında yıllar geçirmişti. (Harris, 2014a, s. 251-252)

ifadeleriyle Hannibal'ın zihnini betimleyen Thomas Harris, bir hücreye kapatılmışken dahi Hannibal'ın gücü, telkin ve manipülasyon becerilerinin sınır tanımazlığı noktasında okuyucu olarak bizleri derinden sarsmak istemektedir. Bunun için de bizleri *Kuzuların Sessizliği* adlı kitapta, FBI'nın seri katillerle uğraşan Davranış Bilimi Birimi Quantico'da bir akademi öğrencisi olan Clarice Starling ile Dr. Lecter arasında gerçekleşen görüşmelerinin birinde, yan koğuşta yatan Miggs karakterinin Starling'e sözlü ve fiili tacizde bulunduğu bir denklemin içine çeker (Harris, 2014b, s. 40). Dr. Lecter, iktidarı makamında yapılan bu kaba davranışı affetmeyecektir. Aynı koğuşlarda olmalarına rağmen, sesini duyurabildiği Miggs'e, sözlü olarak en zayıf noktalarından saldırır ve bir şekilde kendi dilini yutmasını empoze eder. Üstün telkin yöntemlerini Miggs üzerinde deneyerek bu karakterin kendini öldürmesini -bir şekilde- başarır. Vaktiyle Leydi Murasaki'ye tepside sunmuş olduğu bir kelle gibi, bu ölümü de Clarice'e verdiği bir tür armağan olarak görür. Lecter'ın insanüstü potansiyeline tanıklık için oldukça uygun bir fırsat yaratılmıştır.

Dışarıda *müritleri* de vardır. Lecter'ın yarattığı dehşet iktidarının tebaası olacak raddede itaatkâr olan, onu ilah olarak kabul ettikleri için, söylemlerini bir buyruk olarak algılayan ve cinayet işleyecek kadar ötelere taşıyabilecek türde (*Kuzuların Sessizliği*'nde kurbanlarının derisini yüzerek öldüren Jame Gumb/Bufallo Bill türünde) müritler... Meksikalı bir yazar/filozof olan Manuel De Landa (2019) iktidarların ulusal bir dilin toplum tarafından kullanılmasını isteme sebeplerini öncelikli olarak savaş ve barış gibi yapılanmaları seferber edebilmesi potansiyeliyle ilişkilendirir ve bunun, yeni siyasi idealleri insanlara aktarma ve onları komuta etme amaçlı olduğundan bahseder (s. 294). Hannibal'ın da -bir hücrede tutulduğu için- kullandığı çeşitli yöntemler aracılığıyla (cümleler arasına dikkatlice şifrelediği birçok direktifle kurgulayıp, sahte ölüm ilanı verdiği gazeteler ya da şifreli mektuplar) fanatik takipçilerini uzaktan da olsa komuta edebilecek bir kudrete sahiptir: Sarayından dikte eden bir kudret. Birbirlerinin ayna görüntüsü olmasa da bu iki örnek; - okurken ve izlerken tanıdık gelen- kendi dünyalarımızla da ilişkilendirebilecek ve yadırganamayacak türdeki bazı mekanizmaları görünür kılar.

Roman serilerinin tamamı (dizi ve film serileri de buna dahil) Hannibal'ın işlediği suçları meşrulaştırmaya çalıştığı bilgece kurgulanmış söylemlerle örülüdür. Thomas Harris de Hannibal'ın -ve Hannibal'dan öte bir iktidar mekanizmasının sınırlarını (ya da sınırsızlığını) gösterebilmek için- işlediği bu ve buna benzer cinayetlere, okuyucu ve izleyicilerin nazarında çoğu zaman meşruluk kazandırabilmek için fazladan bir gayret içerisine girmiştir. Nitekim daha önceki bölümde de belirtildiği üzere Hannibal Lecter, aklı dışarıda bırakan -sıradan veya radikal- bir kötü değildir. Harris *Kızıl Ejder*'de, Baltimore Devlet Hastanesi'nin Kriminal Delilik Bölümü'nde Başhekimi olarak hayat bulan Dr. Frederick

Chilton karakteri üzerinden, bir insanı parçalarken dahi Dr. Lecter'ın nabzının asla seksen beşin üzerine çıkmadığından bahsederek soğukkanlılığıyla ilgili de önemli detaylar verir (Harris, 2020, s. 91). Nitekim Hannibal gerektiğinde vicdan gibi insani duygularından tamamen arınabilir. Bir organizma olarak o, şeytani bir aygıttır. Sonuç olarak kurgusal olan bu roman örüntüsündeki birçok detay -bu açılardan bakıldığında- bize oldukça tanıdık gelir/gelecektir.

İktidarlar da tıpkı Hannibal gibi kendi saraylarını yaratmışlardır. Bilim-teknoloji, sanat, ulaşım, yazılı ve sözlü medya, eğitim, polis (güvenlik), sağlık hizmetleri, bilgi, belge, özenle oluşturulmuş birçok arşiv ve bunlarla beraber gelen inançlı müritler... Birçok donanımına sahip oldukları için kitleleri kolaylıkla manipüle edebilir, kendi hakikat rejimlerinin içselleştirilmesini ve gücün devamlılığını sağlayabilirler. İktidarların yönetim anlayışı açısından "... manipülasyon bir numaralı sosyal kontrol aracı olduğu için manipülasyon tekniklerinin inşası, rafine edilmesi, ustaca kullanım yollarının bulunması diğer entelektüel faaliyetlerin önüne geçer. Öyle ki manipülasyon işinde çalışacak olanlar toplumun en akıllıları arasından seçilir, onlara en yüksek ücretler verilir" (Schiller, 2018, s. 15). Foucault'ya (2019a, s. 6) göre de yönetmek, sağlam ve kalıcı olmak, zenginleşmek ve kendi iktidarını yok edebilecek her şeyin karşısında güçlenmek anlamına gelir. Foucault yönetimle ilgili tespitini devlet olgusu üzerinden yapmış olsa da bu tespit, Hannibal'ın yaratmaya çalıştığı iktidardan bağımsız değildir. Dr. Lecter'ın tek kişilik hücrelerinde Tanrı olmak niyetinde olduğu bellidir. İnsanlarının dünyasından izole olan Hannibal karakteri gibi iktidarlar da kendi tahtından yönetmeyi, manipüle etmeyi, var veya yok etmeyi ve de yaptıklarına meşruluk kazandırabilmeyi becerebilirler.

Ancak -zamanla- iktidar, inanılan bir idealin yerine getirilmesi görevi olmaktan ziyade, zevk alınan bir kudret alanına dönüşme tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir. Bu tehlike Tanrı olma iddiasının devreye alınmasıdır. Dr. Hannibal Lecter da çıktığı yolda düsturundan uzaklaşmıştır. Kardeşi Mischa'nın intikamını almak için yarattığı iktidar, -zamanla- amacını aşar. Tanrı olma iddiasında olduğu hissedilir. Zaten intikam ideallerinden öte gerçekleştirdiği (ihtiyaç fazlası olarak/zaruri değil keyfi) daha nice ölüm ritüelleriyle, tüm çevresini kendi beğenilerine, düzen ve hatta eğlence anlayışına göre şekillendirmeye bu sebeple çalışmaktadır. *Kuzuların Sessizliği*'nde Clarice Starling'le yaptığı sohbette bir zamanlar hastası olan ve terapilere olumlu yanıt veremeyen Benjamin Raspail karakterinin tam da bu bakımdan ölümü hak ettiğiinden bahseder ve keyfi anlayışına somutluk kazandırır (Harris, 2014b, s. 52). Bir süre sonra, aynı zamanda Baltimore Filarmoni Orkestrası'nın baş flütçüsü de olduğu anlaşılan ve bu orkestranın bir konseri ile başlayan *Kızıl Ejder* (Ratner, 2002) adlı filmin hemen ilk sahnesinde Raspail görünür, yanlış akorlara basar, ritim kaçıır, akışı ve ahengi bozar.

Konserde olan bu aksaklık kendisini sahnedeki dikkatle izleyen ve aynı zamanda filarmoninin yönetim kurulu üyelerinden de biri olan Hannibal'ın, olumsuz ve huzursuz yüz ifadeleriyle daha görülebilir hâle getirilir (Görsel 6). Akabinde Benjamin Rene WM. Raspail ölü bulunur. Otopside, Raspail'in kalbinin parçalandığı, timüsüyle pankreasının olmadığı

Görsel 6. Brett Ratner, *Kızıl Ejder*, filarmoni orkestrası konserini dikkatle dinlerken, 01" 42', (Ratner, 2002)

Görsel 7. Uykuluk (wikipedia, 2024)

anlaşılır (Harris, 2014b, s. 53). Konserin hemen akabinde filarmoni ekibi, Dr. Lecter'ın verdiği yemeğin konuğudur. Yemekteki konuşmalardan Raspail'in kayıp olduğu anlaşılır. Ekip Raspail'in kaybolmasından duydukları üzüntüyle beraber, çalgısını korkunç çalmasından dolayı utanç verici bir memnuniyet yaşadıklarını da itiraf eder. Bu itirafla birlikte, doğru yemek seçimi yaptığına kanaat getirmiş gibi görünen Lecter'ın, ekibe sunduğu menüsünde ise uykuluk vardır (Görsel 7).

Tıpkı Dr. Lecter gibi iktidarlar da sahip oldukları ya da ulaşma gayesinde oldukları idealizmlerini zamanla dönüştürebilir ve eylemler, yola çıkılan ideolojinin ötesine geçip keyfi hâle gelebilir. Bu bakımdan Hannibal'ın sönümleyemediği ve gitgide canavarlaşarak büyüttüğü iktidarı günümüz iktidarlarının da aynasıdır.

Yemek İşi

Kendi doğalarımızı biz yaratmıyoruz Will; onlar bize akciğerlerimizle, pankreaslarımızla ve diğer tüm şeylerle birlikte verilmiş oluyor. Ne diye mücadele edelim ki?

-Hannibal Lecter (Harris, 2020, s. 361)

Yapılacak olan yemeğin malzemelerinin nereden temin edilebileceği ya da nasıl toplanabileceği bilgilerine mazhar, tüm ekipmana ve iş gücüne sahip, malzemeleri temizlemeyi, ayıklamayı, yıkamayı ve tam da doğru seviyede pişirmeyi tüm incelikleriyle bilen bir virtüöz ile bu virtüöz karşısında iştahı kabaran ve sunulanı safi keyif alarak tüketen bir çoğunluk arasında yaşanan ritüel yüzlerce yıldır hiç aksamadan yerine getirilmektedir. Bu ritüel iktidarın, bilgi ile gücü bir araya getirme/bilgi ile güç yaratma çabası olarak, yöneten ve tebaa arasındaki ilişkiyi normatif hale getirme tasarısıdır. Örneğin Güneş Kral XVI. Louis, otoritesini perçinlemek için oyuncularla, oyun yazarlarıyla, müzisyenlerle, sanatçılarla, set yapımcılarıyla, terzilerle, piroteknisyenlerle ve hatta çiçek düzenleyicilerine kadar uzmanlardan oluşan bir ekiple planlamalar yapmaktadır. Verdiği

ziyafetler dahi gücünü sağlamlaştırmak için tasarlanır. Oturma düzeni, sunulan yiyecekler ve hatta çatal bıçak takımları, katı bir hiyerarşiyi yansıtır. Ziyafetler soylulara toplumdaki yerlerini ve krala olan bağlılıklarını hatırlatmak içindir. Uygulanan katı görgü kuralları da soyluların krala olan saygılarını göstermelerini ve itaat etmelerini sağlamak amacıyla. Dolayısıyla ziyafetler sadece görkemli yemek organizasyonları değil, aynı zamanda kralın mutlak gücünü somutlaştıran ve soylular üzerindeki kontrolünü pekiştiren önemli sosyal, politik ve işlevsel araçlardır (Spawforth, 2015). Bu Konfüçyüsçülükten gelen yönetici-tebaa ilişkisinin modern bürokrasiye uyarlanmış ve dejenere hale gelmiş versiyonu olarak da düşünülebilir. Dolayısıyla yemek merasimi dahi, otoritenin elinde işlevselleştirilerek bilgisel bir düzlemde temellendirilmiştir. Nitekim otorite, ancak ve ancak bilgi ile gücün devamlılığını sağlayabileceğini iyi bilmektedir. Bu sebeple yarattığı iktidarı her daim bilgi ile beslemektedir.

Kuzuların Sessizliği kitabında, sofralarının mükemmelliği ile tanınan ve gurme dergilerde birçok yazısı yayımlanan Dr. Lecter (Harris, 2014b, s. 53), *Hannibal* (Scott, 2001) filminin son sahnesinde, günler öncesinden vermeyi planlamış olduğu akşam yemeği için son hazırlıkları tamamlamaktadır. Planladığı yemeğin birkaç gün öncesinde -bir sanat koleksiyoneri titizliğiyle-, gümüş mumluklarla beraber, pahalı bir yemek takımı ve hatta sarkaçlı büyük bir duvar saati dahi satın almıştır. Aynı zamanda oldukça saygın bir psikiyatrist olan Lecter, yemek vakti geldiğinde, masada ancak yemek yemeye gücü yetebilecek bir ilaç dozu ayarıyla yarı baygın hâle getirdiği ve adalet bakanlığında üst düzey bir bürokrat olan Paul Krendler'ın (Ray Liotta) kafatasını bir beyin cerrahı edasıyla keser (Görsel 8). Böyle çılgınca bir menü tercihi yapan Dr. Hannibal Lecter, yemek öncesi kendisinden geçmiş olan Krendler'dan bir şükran duası etmesini dahi ister. Lecter'ın bu isteğini bir buyruk olarak içselleştiren Krendler kafasını önüne eğer ve duasını eder.

Görsel 8. Ridley Scott, *Hannibal*, Paul Krendler'ın beyninin pişirildiği akşam yemeği sahnesi, 119" 56', (Scott, 2001)

Bu sahnede Dr. Lecter, olan bitenin farkına varamayan ve bu hâlde yemek yeme eylemine devam eden Paul Krendler'ın beyninden, -üstelik de Krendler'ın gözleri önünde- bistüri yardımıyla bir parça alarak, kızgın bir tavada kızartır ve sonra Krendler'ın kendisine de yedirir. Krendler'ı kendi etiyle besleyip doyurmaya çalışır. Krendler, Lecter'ın ona ikram ettiği kendi beynini afiyetle yer ve üstüne Lecter'a bu muhteşem lezzet karşısında şükranlarını sunar. Tüm bu olanlar karşısında Lecter için bir saplantıya dönüşen ve değer verdiği nadir insanlardan biri olan, FBI ajanı Clarice Starling yaralı bir hâlde çaresizce

oturmakta ve olan bitene seyirci kalmaktadır. Masada geçen, Dr. Lecter'ın yönlendirdiği diyaloglar da Hannibal'ın aristokrat yaradılışına ve soğukkanlılığına muazzam katkılarda bulunur. Cinayet işlemekte olan bir insanın hissedebileceği gerilim bir yana, -tavadaki bir omleti ters çevirirken duyulabilecek türden dahi-, ufacık bir heyecan/tansiyon yoktur. Dr. Lecter orada (masada), üniversite dersliğinde kadavra üzerinde mikro cerrahinin inceliklerini anlatan bilge bir cerrah olarak durur. Bir yandan da masada oturan diğer konuğu Clarice Starling'e teknik bilgiler vererek, biçmekte olduğu kurbanını kendi bilge ve aristokrat üslubuyla sözlü olarak aşağılar: "Beynin kendisi acı duymaz Clarice, endişelenme". Krendler'ın beyninin ön bölgesini işaret ederek: "Örneğin, şuradan, ön lobdan bir parça alındığında Paul hiçbir şey kaybetmiş sayılmaz. Çünkü o bölümde görgü kurallarının bulunduğu söylenir" (Scott, 2001).

Kan donduran bu yemek sahnesindeki kıyafet seçimleri de ilginçtir. Kıyafetler, bazı sembolik öğeleri -yaratılan karakterler aracılığıyla- görünür hâle getirir. Lecter'ın aristokrat beyefendilerin giydiği cinsten, kusursuz bir takım elbiseyle bu sahnede de yer alması rastlantı değil gibidir. Bu duruşuyla Lecter kendinden bir an için bile ödün vermemektedir. Lecter tarafından kıyafeti seçilen ve giydirilen yarı baygın Krendler ise Lecter'ın karşısında ve makamında, titizlikle yaratılmış bir sarayın, karanlık zindanına kapatılmış bir mahkûmu olarak görünmektedir. Yemek masasında, adaletli, dürüst, genç ve güzel bir kanun insanı kimliğiyle Ajan Starling, Lecter'ın gücü karşısında eli kolu bağlı vaziyette oturmaktan başka bir şey yapamamaktadır. Dr. Lecter tarafından titizlikle seçilerek -lüks bir mağazadan- satın alınmış olan kıyafet, kadınlığı ve çıplaklığı öne çıkarır (Görsel 9). Bu haliyle Starling, şefkati ve tarafsızlığı sembolize eden adalet ikonalarına benzetilebilir ve kıyafetlerin rastlantısal seçimler olmadığını ve de incelikle planlandığını hissettirir (Görsel 10).

Görsel 9. Ridley Scott, Paul Krendler'ın beyninin pişirildiği akşam yemeğinin konuğu olan Ajan Starling, *Hannibal*, 118' 23', (Scott, 2001)

Karakterler hiyerarşi öznelerini çeşitli şekillerde sembolize eder gibi kurgulanmışlardır. Örneğin Lecter, Krendler'ın beynine yaptığı dokunuşlarla -usta bir heykeltıraşın yeteneğine ve profesyonel bir cerrahın bilgisine sahip- yüce bir karakter imajını taşıırken, Starling bu gücün karşısında, olup bitenin farkında olmasına rağmen eli kolu bağlı bir vaziyette oturan bir kanun insanı olarak betimlenmiştir. Hiçbir şey yapamadan, oturduğu yerde pasif olarak yemek yeme rolü biçilen Krendler ise zorunlu olarak *itaatkâr* konumuna itilerek bürokrasi ve insan kokuşmuşluğunu gözler önüne serer.

Bürokrasi, polis ya da hukuk gibi olgular onun mekanizması için dönüşüme uğramış ve Hannibal kendi otorite mekanizmasını yaratmıştır. Sürekli güncellediği mekanizma sayesinde öteki olarak ilan ettiğiyle alay edebilmiş, kendi düşüncesini empoze edebilmiş, telkinlerde ve manipülasyonlarda bulunabilmiştir. Kendi adalet anlayışına göre bir düzen yaratmak için, en güçlü insan zaaflarından biri olan vicdani duygulardan da arınarak öldürmekten dahi geri durmamış ve hatta bu vahşilikten keyif almıştır.

Film ve kitap serilerinin tamamına yayılmış bir şekilde Lecter'ın zamanla büründüğü Tanrı rolünü hakkıyla yerine getirebilmek için, gerçekten de tanrısal bir mücadele verdiği anlaşılabilir. İnandığı düzen anlayışına göre adaleti yerine getirmeye çalışan Dr. Lecter, açgözlülüğü, hata yapmayı, nezaketsizliği, zarafetsizliği, uyumsuzluğu çoğu zaman sıra dışı bir ölümle cezalandırmaktadır. Çoğu cinayeti ansızın beliriveren bir cinnet kriziyle değil, soğukkanlılıkla icra etmeye çalıştığı bellidir. Dr. Lecter'a göre gerçekleştirdiği ölümler mevcudiyetleriyle, sadece öldürülenlerin ortadan kaldırılışını değil, kendi düzen inancının ve hayatta kalanlar için unutulmayacak bir armağanın filizlenişini de ifade etmektedir. Bu nedenle de öldürme ritüelleri sıradanlıktan uzak bir teatrallikle taçlandırılmaya değerdir. Hannibal sıradışı zekâsı, üstün empati ve telkin yeteneği, hayal gücü, birçok alandaki yetkinliği, soğukkanlılığı ve entelektüel birikimi sayesinde olağanüstü bir gücün vücut bulmuş hâlidir. Gerçekleşmesi hayal bile edilemeyecek birçok cinayet bu sayede mümkün olmuştur. Bu sayede FBI tarafından muazzam önlemler alınarak süper güvenli bir hapishaneye dönüştürülen Shelby İlçe Adliyesi'nden elini kolunu sallayarak kaçmayı becermiştir. Gücünün karşısında yüce olarak temsil edilen adalet ya da hukuk olguları dahi çökmüştür. Özetle o, -mükemmeliyetçi ve tereddütsüz karakteriyle- çevresini kendi inanışına göre organize etme zorunluluğunu hissetmekte, Tanrıların Eli'yle tecelli etmeyen adaleti kendi elleriyle tasarlaması gerektiğine inanmaktadır.

Görsel 10. Frankfurt'taki adalet heykeli, *Adalet Kadın* (Wikipedia, 2011)

Kuzu ve Çoban

“İlkel bir dönemde yaşıyoruz -değil mi Will?- Ne vahşi ne de bilge. Bu dönemin laneti yarım eylemler ...”

-Hannibal Lecter (Harris, 2020, s. 456).

Derin birikimlerle sanat, siyaset, bilim, felsefe, sinema, reklam gibi harika potansiyele sahip olan birçok enstrümanla beraber, oldukça zengin bir muhteviyatı olan bir akışın aşındırma ve savurma gücü öylesine kuvvetli olabilir ki önüne çıkan her ne varsa, gitmeyi tasarladığı yöne kolaylıkla yönlendirebilir. Bu manipülatif etki teknolojiyle beraber kitlesel bir imha silahın yıkıcı gücünün dahi ötesine geçer. Bu teknolojiler, zamanı, mekânı ve hareketleri düzene sokarak akılcılaştırır. Böylece bireysel davranışların sürekli gözlem altında tutularak, üzerlerinde çalışılabileceği, ölçülebileceği, tasarımlanabileceği ve yönlendirilebileceği bir ortam oluştururlar. Bu ortamlarda iktidar bilgiye dayanır ve bilgi üretir; iktidar ile bilginin etkileri iç içe geçer (Artun, 2018, s. 192).

Bu çılgınlığı durdurabilmenin tek yolu *mevcut kaynaklarımla, inancımla, potansiyelimle, ideolojimle her şeye muktedirim* düsturundan uzak bir erdemlilikle gücün karşısında anti-güç olabilmekle mümkün hâle gelir. Örneğin farklılıkların zenginleştirilebileceğine ve değişme inanmış bir akıl aracılığıyla Müslüman İktisatçıların öngörülerini, -vaktiyle- Adam Smith ve Karl Marx tarafından okunmuş, Kızılderili doktorları tarafından geliştirilen tedaviler İngiliz tıp metinlerinde kullanılmış, Polinezya'dan toplanan veriler Batı antropolojisinde devrim niteliğinde değişimin yolunu açmıştır (Harari, 2017, s. 281). Bunlar sonsuz sayıdaki örneklerden sadece birkaçıdır. Bu dogmatizmden uzak, başka görüşlerin zenginleştirilebilme potansiyelini keşfeden bir anlayışın karakter yansımasıdır.

Yalandan bir kutsiyet halesiyle dışarıdan gelebilecek her türlü müdahaleye kendini kapatmış ve yarattığı kutsiyete bir şekilde kendisi de inanmış bir bilinç elbette bu erdeme mazhar olamayacaktır. Kendini eleştirebilme, dışarıdan gelen eleştiriden beslenebilme ve bu doğrultuda kendini yenileyebilme erdemi, yeteneği ya da tecrübesi -adı her ne olursa olsun- akli ve bilimi ön planda tutarak ve bunu içselleştirerek kazanılabilir.

Yine de kulağa güzel gibi gelen bu ilerleme karakteristiği ve büyüme isteği, anlaşılabilirliği üzere birkaç iyicil iradenin dışında, genel itibarıyla insanlığın genlerinden aldığı vahşi bir açgözlülüğü de ihtiva eder. Batı, gücünü her ne kadar akli ön planda tutmasına, değişime, dogmadan uzak durmaya ya da farklı olanın zenginleştirilebileceğine olan inancına borçluysa da iyiyi kurgulama potansiyelinin tam zıttı bir yönde evrilerek ve akli tamamıyla araçsallaştırarak kat ettiği yoldan sapmış ve büründüğü kapitalist ideolojiyle korkunç bir emperyalist düzen yaratmıştır. Bunun sonucunda azami bir hızla tektipleşme kıyılarına doğru seyir alınmakta ve zenginleştirilecek tüm mevcudiyetler vahşi denebilecek bir iştahla tüketilmektedir. Örneğin şimdilerde İngilizce'nin global piyasa dili hâline gelmesi, zor bela yaşamayı sürdüren bazı nadir dilleri yok etmenin yanı sıra, hemen her dili de fukaralaştırmış ve bozmuştur (Artun, 2013, s. 36). Dolayısıyla da farklı dillerin sahip olduğu

birçok zenginlik ve çeşitlilik yamyamlık (İng. *cannibalism*) raddesinde bir iştahla tüketilmekte ve beslenilebilecek farklılıklar da azaltılarak yok edilmektedir.

Bilgiyi elde tutma becerisine sahip olamayan ya da vaktiyle bir şekilde bu beceriyi kaybetmiş olanlar, bugün bir şeyler hatırlamak ya da bir bilgiye erişmek istediklerinde kendi belleklerini yoklamaya dahi gerek duymazlar. Çünkü elleri ne zaman belleklerini yoklamaya gitse, orada umduklarını ya da aradıklarını bulamayacaklarını fark ederler. Hâl böyle olunca, yoklamak için başka bellekler karıştırmak durumunda kalırlar. Bugün televizyon ya da internet adı verilen sanal bilgi kaynağı, farkında olunsun ya da olunmasın bu hafıza yoksunluğu gideren ve çok da güvenilen doğal bir organ olarak görülür. Vücuda entegre olmayan harici bir uzuv ya da vücuda ait ama onun uzağında konumlanmış doğal bir organizma olarak... Bu organizmanın esas sahipleri de gücün getirisi olan, *her şeyi organize edebilme potansiyeliyle* delirmiş ve herhangi bir vücudu istedikleri gibi ve istedikleri yerden organize edebilmişlerdir. Hannibal'ın vahşiliğine benzer bir açıklıkla...

Sonuç Yerine

Makalenin daha önceki kısımlarında da belirtildiği üzere yapılacak olan yemeğin malzemelerinin nereden temin edilebileceği ya da nasıl toplanabileceği bilgilerine mazhar, tüm ekipmana ve iş gücüne sahip, malzemeleri temizlemeyi, ayıklamayı, yıkamayı, tam da doğru seviyede pişirerek, servis etmeyi tüm incelikleriyle bilen bir *virtù* karşısında iştahı kabaran ve sunulana safi keyif alarak tüketen bir çoğunluk arasında yaşanan ritüel yüzlerce yıldır hiç aksamadan yerine getirilmektedir. Tam da bu sebeple binlerce yıldır manipüle edilen en iyi bildiği şey manipüle edilmektir. Diğer bir taraftan, manipüle eden de binlerce yıllık deneyimlerine ve birikimlerine sırtını dayamıştır. Ekonomiyi, siyaseti, hukuku, sanatı, teknolojiyi çok iyi bilmektedir. Daha başka bir ifadeyle söylenecek olursa manipüle etmek, gücü kullanmak, gücü aktarmak, dönüştürmek ve çözüm üretmek doğasında vardır: Yamyamlık raddesinde bir iştah ve soğukkanlılıkla... Tıpkı, bilgiyle yarattığı iktidarını şekillendirirken, -ihtiraslarını ve ritüellerini gerçekleştirebilmek, otoritesini perçinleyebilmek ya da tatmin olabilmek için- bir mutfak şefi soğukkanlılığıyla yamyamlık yapabilecek raddelerde ileri gidebilen, öteki üzerinde deney faresi gibi çalışılabilen ve laboratuvar olarak düşündüğü gezegeninde kendini efendi olarak konumlandıran Dr. Hannibal Lecter gibi.

Sonuç bölümüne gelinen bu yerde, -sürpriz sonlu bir film sahnesi finali gibi- metnin akışı süresince fail ve dolayısıyla da bir suçlu olarak iktidara yöneltmiş gibi görünen dümeni kurbanı çevirmek ve bunu yaparken, yine Foucault üzerinden düşünmek yerinde ve işlevsel olabilir. Foucault (2018b), yönetmek işinin salt bir güç ilişkisi, saf bir egemenlik ya da saf bir şiddet olmadığına değinir (s. 106). Ona göre yönetmek olgusunda bir tarafın ötekenden güçlü olmasından öte bir şey vardır. Bu da yönetilenlerin onları diğerleri tarafından yönetilir kılan bir yapının anahtarını yönetenlere teslim etmeleridir. Foucault bunun çok iyi analiz edilmesi gereken bir durum olduğundan bahseder. Dolayısıyla kurban olarak bizlerin yönetilir kıldığımız mekanizmaların işleyişini -en azından- gözden geçirmemiz gereklidir. En azından gözden geçirmek diyorum çünkü böylesi bir tablodan sonra tam tersi bir tablo

kurgulamayı önermek fazlasıyla iyimserlik olacaktır. Ancak bu tabloyu sorgulamaksızın sindirmek ya da kabullenmek de köleliğe boyun eğmekten farksızdır. Bu nedenle kurulmuş olan bu dengeye çomak sokmaya çalışma çabası dahi kıymetlidir.

Bu bakımdan entelektüel bir bakışla direnmek ya da bir şifre çözücü gibi olası senaryoları görmeye çalışmak, alternatif arayışların yeşerebileceği tek seçenek olarak belirmektedir. Edward Said'in (2015) de dediği gibi entelektüelin görevi krizi evrenselleştirmektir (s. 56). Belli bir ırkın ya da ulusun çektiği acıları daha geniş bir insani bağlama oturtup bu deneyimi başkalarının acılarıyla ilişkilendirmektir. Her türlü yerleşik sistemin içerisinde kısa süreli kısa devreler yaratabilecek -belki de- tek potansiyel de sanatın derinlerinde gömülü olan direnen ruhu uyandırmaya bağlıdır.

Kaynakça

- Artun, A. (2013). *Çağdaş sanat ve kültüralizm*. İletişim Yayınları
- Artun, A. (2018). *Sanat müzeleri*. İletişim Yayınları
- Aytimur, R. G. (2024). *Michel Foucault'da sanat ve iktidar ilişkisi üzerine bir inceleme*. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 17(45), s. 291-306.
- Başat, İ. M. (2006). *İtaat ve buyruk*. Everest
- Baudrillard, J. (2013). *Sessiz yığınların gölgesinde*. (Çev. Oğuz Adanır). DoğuBatı
- Demme, J. (Yönetmen). (1991). *Kuzuların sessizliği*. Orion Pictures
- Derrida, J. (1996). *Archive fever: A Freudian impression*. University of Chicago Press
- Foucault, M. (2016). *Bilginin arkeolojisi*. (Çev. Veli Urhan). Ayrıntı Yayınları
- Foucault, M. (2018a). *Toplumunu savunmak gerekir*. (Çev. Şehsuvar Aktaş). Yapı Kredi Kültür ve Sanat Yayıncılık
- Foucault, M. (2018b). *Hermenötüğün kökeni*. (Çev. Şule Çiltaş). Ayrıntı Yayınları
- Foucault, M. (2019a). *Biyopolitikanın doğuşu*. (Çev. Alican Tayla). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Foucault, M. (2019b). *Hapishanenin doğuşu*. (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). İmge Kitapevi Yayınları
- Burnham, J. (1943). *The Machiavellians: Defenders of freedom*. Henry Regnery Company
- Harari, Y. N. (2017). *Hayvanlardan tanrılara sapiens*. (Çev. Ertuğrul Genç). Kolektif
- Harris, T. (2014a). *Hannibal*. (Çev. Murat Sağlam). Nemesis
- Harris, T. (2014b). *Kuzuların sessizliği*. (Çev. Pınar Öcal). Nemesis
- Harris, T. (2020). *Kızıl ejder*. (Çev. Pınar Öcal). Nemesis Yayınları
- İncil. (2000). *Kitabı mukaddes eski ve yeni ahit*. Kitabı Mukaddes Şirketi
- Landa, M. (2019). *Çizgisel olmayan tarih*. İstanbul: Metis Yayınları
- Levi-Strauss, C. (2014). *Hepimiz yamyamız*. (Çev. Haldun Bayrı). Metis
- Levi-Strauss, C. (2016). *İrk, tarih ve kültür*. (Çev. Haldun Bayrı, Reha Erdem, Arzu Oyacıoğlu, Işık Ergüden). Metis
- Marcuse, H. (1986). *Tek-boyutlu insan*. (Çev. Aziz Yardımlı). İdea Yayınları
- Ratner, B. (Yönetmen). (2002). *Kızıl ejder*. Universal Pictures
- Said, E. (2015). *Entelektüel*. (Çev. Tuncay Birkan). Ayrıntı Yayınları
- Schiller, H. (2018). *Zihin yönetenler*. (Çev. Cevdet Cerit). Pınar Yayınları
- Scott, R. (Yönetmen). (2001). *Hannibal*. Universal Pictures
- Soussloff, C. M. (2018, Ekim 25). Resim ne yapar? Foucault'nun düşüncesinde resmin yeri. *E-skop Sanat Tarihi ve Eleştiri*. Erişim Tarihi: 01.06.2024. <https://www.e-skop.com/skopbulten/resim-ne-yapar-foucaultnun-dusuncesinde-resmin-yeri/4023>

- Spawfort, T. (2015). *Versailles: A biography of a palace*. St. Martin's Press ebook
- Urhan, V. (2016). Sunuş. M. Foucault. *Bilginin arkeolojisi*, Ayrıntı, s. 7-11.
- Webber, P. (Yönetmen). (2007). *Hannibal doğuyor*. Universal Pictures.
- Zizek, S. (2013). *Bedensiz organlar*. (Çev. Umut Yener Kara). MonoKL.

Görsel Kaynakçası

- Demme, J. (Yönetmen). (1991). *Kuzuların sessizliği*. Orion Pictures
- Ratner, B. (Yönetmen). (2002). *Kızıl ejder*. Universal Pictures.
- Scott, R. (Yönetmen). (2001). *Hannibal*. Universal Pictures.
- Wikipedia. (2024, 7 Kasım). Sweetbread. <http://en.wikipedia.org/wiki/Sweetbread>
- Wikipedia. (2011, 8 Nisan). Dosya: Frankfurt Am Main-Gerechtigkeitsbrunnen-Detail-Justitia von Westen-20110408. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Frankfurt_Am_Main-Gerechtigkeitsbrunnen-Detail-Justitia_von_Westen-20110408.jpg
- Webber, P. (Yönetmen). (2007). *Hannibal doğuyor*. Universal Pictures